

INTELECTUALITATEA PROGRESISTĂ IN LUPTA CONDUSĂ DE PARTIDUL COMUNIST ROMÂN IN ANUL 1939 PENTRU SALVGARDAREA INTEGRITĂȚII TERITORIALE A ȚĂRII

de ELISABETA SIMION

Aniversarea a 60 de ani de la făurirea Partidului Comunist Român constituie un prilej deosebit pentru evocarea contribuției oamenilor de știință, cultură și artă — alături de clasa muncitoare, de celelalte forțe democratice — la lupta condusă de partidul nostru, împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea independenței naționale.

Mișcarea democratică, antifascistă din România, organizată și condusă de partidul comunist — desfășurată într-o varietate de forme și în care clasa muncitoare a constituit forța socială fundamentală — a antrenat pătri și categorii sociale dintre cele mai largi.

Antifascismul și antihitlerismul au devenit un catalizator al tuturor forțelor patriotice în jurul clasei muncitoare, un revelator de conștiințe în direcția apărării libertăților democratice, a civilizației și culturii, a apărării intereselor naționale ale poporului român. Evocând momentele importane ale luptei antifasciste din țara noastră, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia faptul că „partidul a acordat o atenție deosebită mobilizării intelectualității, alături de clasa muncitoare, de masele populare, la lupta pentru salvagardarea intereselor fundamentale ale națiunii noastre. Spre cinstea și mândria intelectualității noastre, cei mai proeminenți savanți, scriitori și artiști români și din rindul naționalităților conlocuitoare au participat cu abnegație la lupta pentru apărarea independenței și integrității patriei, iar unii dintre aceștia s-au apropiat de partid, au activat în rindurile sale, punându-și în serviciul poporului întreaga lor putere de creație”¹.

Participantă activă la lupta antifascistă din anii 1934—1938, intelectualitatea noastră progresistă, democratică și-a adus un aport plin de semnificații la rezistența crincenă din anul 1939, pe care masele largi muncitoare, sub conducerea P.C.R., au opus-o forțelor brutale ale fascismului intern și internațional, care atentau direct la drepturile și libertățile democratice, la integritatea fruntariilor naționale, la independența și suveranitatea patriei.

An de cumpănă în istoria omenirii, 1939 a însemnat pentru România o creștere a dimensiunilor vicisitudinilor cărora trebuia să le facă față, sub presiunea valului expansiunii fasciste și revizioniste, a dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial, care a pus în joc destinele popoarelor și ale civilizației universale. La capătul acestui an, România se afla practic izolată de alianțele ei tradiționale, în timp ce la granițele ei, prin prăbușirea Cehoslovaciei și Poloniei, erau trupele hitleriste.

Cînd în martie 1939 forțele militare naziste au invadat Cehoslovacia, reprezentanții intelectualității noastre, în consens cu atitudinea generală a României, au fost alături de poporul cehoslovac, care trăia o mare tragedie națională. În același timp, în acele clipe grele de mare pericol pentru independența României, în coloanele a numeroase publicații se găsesc articole despre forța solidarității naționale, despre hotărîrea poporului nostru de a-și apăra țara în fața oricărei primejdii.

La două zile după invadarea Cehoslovaciei, Cezar Petrescu își ridică glasul de protest față de nedreptatea făcută poporului vecin și aliat, în articolul intitulat semnificativ: *Siguri pe noi în fața evenimentelor*, publicat în ziarul „România”. Evidențiind dorința de pace pe care țara noastră o urmărea „cu toată însetarea

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 13, Edit. Politică, București, 1977, p. 44.

unui popor care abia a cunoscut îndurarea istoriei, îngăduindu-i să cîştige timpul pierdut, să-și tămăduiască rănilor, să se afirme în universalitate la egal cu privilegiatele neamuri ce-și durau strălucite cetăți, ilustre academii, o confortabilă civilizație, în veacurile cînd noi, la răscurcea puhoaielor năvălitoare, ne apăram numai ogorul, vatra, credința, mormintele“, autorul preciza totodată că: „România e pregătită să-și apere dreptul, hotarele neștirbite, prestigiul și viitorul“, dacă „zodiile altcum stau scrise“. Aceeași convingere se exprima și în articolul *De veghe*, apărut în ziarul „Semnalul“, sub semnătura publicistului Al. C. Constantinescu. „Românul — se arăta în acest articol — știe să stea înfipit în glia lui, să scruteze zarea și să aștepte. Dacă cel ce vine e prieten, nici o mină nu e mai loială decît a lui. O întinde cu gîndul curat și cu inima caldă de bunăvoință. Dacă e dușman, nimeni nu e mai aprig în setea apărării. Știe să lupte, știe să și moară dacă e nevoie“².

Asemenea articole, de o deosebită forță mobilizatoare, ca de altfel numeroase pagini scrise și semnate în acei ani de personalități de seamă ale intelectualității românești, erau o reflectare a dovezilor de solidaritate și înalt patriotism manifestate de masele muncitoare, de întregul popor român, ca răspuns la măsurile luate de România în martie 1939, pentru întărirea capacității de apărare și de rezistență față de un eventual atac hitleristo-horthyst. „Azi, românii, porniți din toate unghiurile, nu s-ar mai învoi la nici un fel de cruțare pentru dușmanii care le-ar primejdi integritatea țării. Într-un ceas de atac n-ar mai înțelege decît o luptă pe viață și pe moarte. Au mărturisit acest adevăr mii și mii de glasuri, în toate locurile de concentrare. Au auzit aceste declarații toți care au voit să audă și să înțeleagă“. Erau cuvintele prin care Ion Agîrbiceanu consemna entuziasmul național față de decretarea mobilizării parțiale în martie 1939, în articolul *Aurul României*, publicat în „Neamul românesc pentru popor“ din 1 mai 1939, titlu sub care scriitorul definea, într-o formă metaforică, sufletul poporului român.

Tăria glasului poporului nostru pentru libertate și dreptate vine din multiseculara sa istorie plină de jertfe și sacrificii. Salutînd declarația primului ministru Armand Călinescu, în cuprinsul căreia se releva faptul că, „pentru integritatea teritoriului ei România se va bate împotriva oricărui cu toate puterile ei și fără să stea să cîntărească rezultatul luptei“, scriitorul Mihai Beniuc nota că „această voință nu este o simplă ambiție de a apăra un petec de pămînt pentru un prestigiu iluzoriu“³. Autorul releva că poporul român integrat organic în aceste locuri, sincronizat cu mersul progresiv al istoriei, în numele ființei sale etnice integrale, declară hotărît, tuturor celor ce se opuneau aspirațiilor sale firești, că „nu va accepta, sub nici un cuvînt, sub nici o formă, să fie deturnat din drumul său“⁴.

Marea demonstrație antifascistă, antirăzboinică de la 1 Mai 1939, în timpul căreia masele muncitoare, într-o unitate de gîndire și simțăminte, au manifestat pe străzile Capitalei, sub imperativul celor mai stringente deziderate ale națiunii române, a exercitat o influență și a determinat ecouri în coloanele celor mai diferate publicații din acea perioadă. Sînt unanime aprecierile privind semnificația evenimentelor de la 1 Mai 1939 pentru relevarea posibilităților și hotărîrii poporului nostru, a forțelor sale revoluționare și democratice în frunte cu comuniștii de a se opune fascismului și războiului, de a apăra cu orice sacrificiu libertatea și integritatea țării. La o zi după această demonstrație, ziarul „lașul“ publica sub semnătura lui George Ivașcu articolul *Patriotismul muncitorilor*. Ideea dominantă subliniată de semnatarul articolului, pe marginea acțiunilor revoluționare din acea zi, este aceea a responsabilității naționale a clasei muncitoare, a patriotismului său hotărît, conștient și angajat. „Evenimentele din ultimii ani, care au dus la desființarea a patru state naționale — glăsuia articolul respectiv —, au avut un adînc ecou în sufletele muncitorești, care au socotit astfel amenințate înseși temelile păcii și ale progresului... Muncitorul român se simte strîns legat de acest pămînt românesc pe care muncește, din care se hrănește, care-i dă micul lui loc sub soare, siguranța zilei de mîine. Patriotismul muncitorimii nu poate fi pus la îndoială. El e mai ardent astăzi decît oricînd, căci astăzi mai mult decît oricînd patria constituie simbolul însuși al acțiunii de apărare împotriva dușmanilor ei, declarații sau nu, fățiși sau din umbră“⁵.

² „Semnalul“, 19 martie 1939.

³ „Lumea și țara“, 11 aprilie 1939.

⁴ Ibidem.

⁵ „lașul“, 2 mai 1939.

Ca o reflectare a năzuinței de apărare a patriei în fața primejdiilor tot mai amenințătoare se înscrie și campania publicistică pentru demascarea caracterului reacionar, nociv și agresiv al teoriilor hitleriste privind „spațiul vital” și inexistența dreptului la independență a popoarelor mici, rasismul, înăbușirea libertății spirituale și al altor teorii cu caracter antiuman.

Punerea în practică a acestor „principii” ale politicii naziste însemna încălcarea dreptului la existență liberă a fiecărui popor, înlăturarea oricărei posibilități de cooperare între națiuni, justificarea politicii expansionist-revizioniste promovate de statele fasciste, și în primul rând de Germania hitleristă. La câteva zile după invadarea Poloniei de către trupele celui de-al III-lea Reich, savantul Nicolae Iorga publica articolul *Se pot distruge popoarele?*, în care într-un stil sobru, grav, scria: „Reapare, în forma cea mai crudă, vechea teorie că statele mici n-au dreptul la existență, că ele cad în «spații vitale» și se pot mărgini pe hartă ca să se știe în al căruia din statele mari trebuie să cadă”⁶.

Folosind argumentele practicii social-istorice universale, marele istoric avertiza asupra eșecului de neînlăturat al oricărei încercări de transpunere în viață a acestei teorii: „După biruința principiului național, statele, cit de mici, sint națiuni. Iar națiunile sint o formă organică a umanității. Nici o metodă nu le poate nimici, cum ele nu sint rezultate din exercițiul nici unei metode. Ele sint «născute, iar nu făcute». Și de aceea ele vor asista, desigur, la meritata pedeapsă a apăsătorilor”⁷.

Pînă la acest deznodămint drumul avea să fie, însă, lung, teribil de greu și însingurat, al doilea război mondial, dezlănțuit de Germania hitleristă prin atacarea Poloniei la 1 septembrie 1939, fiind de o sălbăticie fără precedent. Orașele erau bombardate monstruos, pe fronturi luptele erau nimicitoare, depășind tot ceea ce istoria înregistrase pînă atunci în cruzime și bestialitate. În acele zile de început de septembrie 1939, zile de grea încercare pentru civilizație, pentru soarta popoarelor, George Călinescu replica, în „Jurnalul literar”, partea finală a unui articol apărut și în martie același an, sub titlul *Avem un program*. Cu conștiința responsabilității atitudinii oricărui intelectual român, scriitorul și criticul literar sublinia următoarele: „Stăm în turnul de fildeș al artei pure atîta vreme cît patria e în siguranță. Dar dacă norii se vor apropia de noi vom coborî din turn și vom face artă cu tendință. Disprețuim profund pe scriitorii fără instinct național. Nici un mare creator (Dante, Hugo, Eminescu) nu s-a rușinat să fie patriot. Fără o Românie independentă nu poate exista literatura română”⁸. Este o dovadă grăitoare a faptului că intelectualitatea noastră, sub imperativul integrării sale plene în frontul forțelor antifasciste, ale păcii, democrației și progresului, s-a manifestat în consens cu evoluția evenimentelor interne și internaționale.

În concordanță deplină cu sentimentele de caldă simpatie și de sprijin direct pe care poporul polonez l-a simțit în diferite forme din partea României, scriitori, ziariști, alte personalități ale vieții noastre culturale și științifice au consacrat pagini semnificative dirzei rezistențe opuse de Polonia în războiul necruțător pe care i l-au impus trupele coteropitoare. Consemnind cu gravitatea pe care o impunea situația sa „armatele polone au fost bătute. Statul polon s-a prăbușit”, scriitorul Zaharia Stancu, într-un articol publicat în ziarul „Azi”, arăta că nu-și propune să facă considerații strategice asupra evenimentelor, dar preciza următoarele: „Ținem să subliniem, în puține cuvinte, eroismul soldatului polon, al acestui soldat ieșit din rîndurile țărănimii și muncitorimii polone. Soldații poloni... s-au bătut pentru patria lor cu o vitejie demnă de alt rezultat”⁹.

Mina Germaniei hitleriste, prin ce avea mai adios — terorismul ca armă politică — se întindea tot mai amenințător asupra României, rămasă practic izolată pe plan extern, în fața primejdiei naziste. Din ordinul conducătorilor hitleriști, la 21 septembrie 1939 primul ministru al țării Armand Călinescu este asasinat de o echipă a Gărzii de Fier, agentura nazismului în România.

Dînd expresie glasului de revoltă și înfierare a criminalului act fascist, Miron Radu Paraschivescu publica articolul *La cîpăliul lui Armand Călinescu*, în care pornind de la constatarea că „Armand Călinescu era un adversar al acestei legiuni de ucigași, tocmai fiindcă el activa în numele și în consensul firesc al istoriei

⁶ „Neamul românesc”, 9 septembrie 1939.

⁷ „Jurnalul literar”, 10 septembrie 1939.

⁸ Ibidem.

⁹ „Azi”, 24 septembrie 1939.

noastre naționale“, conchidea că prin acest asasinat „n-a fost ucis un om, n-a fost omorît mișelește numai primul ministru al țării“, ci „s-a săvîrșit o crimă împotriva țării însăși“.

Descifrarea implicațiilor interne și externe ale asasinatului este dublată de cuvintele de oprobriu față de forțele oarbe ale tragicilor cavaleri ai pistolului. „Gîndul și inima care au conceput această crimă sînt cu desăvîrșire străine de sufletului nației... Ucigașii lui Armand Călinescu, cu fosta lor organizație cu tot — continua autorul —, aceștia sînt : corpul străin din țesuturile poporului românesc. Corp străin nu în sensul etnic, geografic și politic, dar corpul străin în sensul cel mai grav : al neidentificării de conștiință, de voință și simțire în unison cu nația“¹⁰.

Evocarea cîtorva din aspectele participării intelectualității la lupta generală antifascistă a poporului român din anul 1939 ne conduce la concluzia că aceasta s-a constituit într-o coordonată esențială a mării majorități a oamenilor de știință, artă și cultură. Angajarea lor alături de celelalte forțe patriotice, democratice în confruntarea grea, dar în cele din urmă victorioasă, cu forțele fasciste, hitleriste, promotoare ale războiului, adversare ale năzuințelor celor mai nobile ale popoarelor, s-a înscris ca una din paginile de referință în orice încercare de schițare a tradițiilor progresiste, revoluționare ale oamenilor scrisului și laboratoarelor, ale profesorilor și altor cadre universitare, ale reprezentanților publicisticii românești.

În sprijinul acestor tradiții, azi, intelectualitatea s-a integrat în modul cel mai înalt efortului general al poporului nostru de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, și-a pus întreaga capacitate de muncă și creație în slujba propășirii patriei noastre socialiste, a evoluției sale mai rapide spre noi trepte de civilizație și progres.

L'INTELLECTUALITÉ PROGRESSISTE DANS LA LUTTE DIRIGÉE PAR LE PARTI COMMUNISTE ROUMAIN EN 1939 POUR LA SAUVEGARDE DE L'INTEGRITÉ TERRITORIALE DU PAYS

R é s u m é

L'article met en lumière la contribution des hommes de science, des artistes, des écrivains, à côté des autres forces démocratiques, à la lutte organisée et dirigée par le Parti Communiste Roumain, contre le fascisme et la guerre, pour la défense de l'indépendance et de l'intégrité territoriale de la Roumanie, au cours de l'année 1939 — année de dure épreuve dans l'histoire du monde.

L'évocation de quelques aspects de la participation des intellectuels à la lutte antifasciste générale du peuple roumain pendant l'année 1939, nous conduit à la conclusion que celle-ci a été une coordonnée essentielle de l'activité de la plupart des savants, des écrivains, des artistes. Leur engagement à côté des autres forces patriotiques, démocratiques dans la confrontation difficile, mais finalement victorieuse, contre les forces fascistes, hitlériennes, promoteurs de la guerre, adversaires des nobles aspirations des peuples, s'inscrit comme une page de référence dans l'histoire des traditions progressistes, révolutionnaires des hommes de lettres et des savants, des professeurs et d'autres cadres universitaires, des représentants du journalisme roumain.

¹⁰ „Țara nouă“, 24 septembrie 1939.